

Toespraak burgemeester Huri Sahin, Dodenherdenking 4 mei 2026

Thema: luisteren (verhalen vertellen) en stilte.

Dames en heren, jongens en meisjes, beste Rijswijkers,

Het is goed om af en toe stil te zijn. Stil om te luisteren naar de ander. Om te luisteren naar wat de ander beweegt. Om te horen wat de ander zegt. Om te horen wat de ander voelt.

Luisteren is misschien wel een van de meest eenvoudige dingen die we als mens kunnen doen, en tegelijk een van de moeilijkste. Echt luisteren vraagt dat we onze eigen stem even loslaten. Dat we ruimte maken voor de ander.

Ik geloof in de kracht van luisteren. Luisteren geeft erkenning. Erkenning aan verhalen die verteld móeten worden. Aan pijn die gezien moet worden. Aan herinneringen die niet mogen verdwijnen.

In de stilte van vandaag schuilt iets krachtigs. De kracht van luisteren.

Zojuist luisterden we tijdens de bijeenkomst in de kerk naar het verhaal van Jan ten Bosch. Zijn oom Piet ten Bosch is overleden vlak na de Tweede Wereldoorlog. In mei 1943 besloot de Rijswijkse Piet samen met zijn vrienden Juup Willemse en Rinus Hallegraeff vanuit Rijswijk te ontsnappen naar Engeland. Ze hadden gehoord van een ontsnappingsroute via Frankrijk en Spanje. Uiteindelijk zijn ze in Frankrijk opgepakt door de Duitse politie. Piet, Juup en Rinus belandden in verschillende concentratiekampen. Door het zware werk dat ze in de kampen moesten verrichten, kregen Piet en Rinus de ziekte tuberculose. Op 11 april werd het kamp Buchenwald, waar Piet en Rinus toen gevangen zaten, bevrijd. Voor Piet was dat te laat. Hij overleed op 14 april 1945. Rinus werd nog overgebracht naar Nederland, maar was zo ziek, dat hij op 5 september 1945 alsnog stierf aan de gevolgen van zijn ziekte. Juup Willemse overleefde de oorlog.

Op het monument waar we nu samen staan, zijn de namen van Piet ten Bosch en Rinus Hallegraeff vermeld. Hun verhaal is een verhaal van verdriet, van leed, van pijn. Jonge levens die plotseling eindigden, na een uitputtende strijd om te

overleven. Dat verdriet en die pijn werken generaties lang nog door. Vandaag zijn ook familieleden, nabestaanden, hier aanwezig.

In het bijzonder wil ik stilstaan bij de aanwezigheid van de 97-jarige zus van Piet, ledje ten Bosch. Mevrouw Ten Bosch, uw aanwezigheid zorgt ervoor dat het verhaal van uw broer Piet levend blijft en dat wij echt erkenning kunnen geven aan zijn verhaal. Daarnaast vind ik het waardevol dat Phéline van der Heide, kleindochter van Jan en achternichtje van Piet, straks een gedicht gaat voordragen. Zij laat zien dat de volgende generaties betrokken zijn bij de geschiedenis en dat we de verhalen ook met hen moeten blijven delen.

Luisteren blijft noodzakelijk omdat er nog steeds verhalen te vertellen zijn. Op 21 mei worden er in en om Oud-Rijswijk meer dan twintig Stolpersteine, oftewel struikelstenen, geplaatst. Dit zijn kleine steentjes die in de stoep worden gemetseld. Daarop staan namen van slachtoffers van het naziregime. Door de struikelstenen wordt de herinnering aan hen levend gehouden.

Een van de Rijswijkse slachtoffers van de Holocaust is Rika Doodewaard-Godschalk. Zij werd op 20 maart 1943 vermoord in Sobibor. Rika was een progressieve en feministische kinderboekenschrijfster. Zij schreef in de jaren dertig een bekroond kinderboek voor opgroeiende tienermeisjes, met als titel *Beroepsfilm*. In dit boek benadrukte ze het belang van een goede opleiding voor meisjes. Voor die tijd was dat een opvallend vooruitstrevende boodschap.

Rika's boeken zijn een heel concrete en tastbare herinnering aan haar. Een die we in ere moeten houden.

Ik vind het waardevol dat de werkgroep Stolpersteine van de Historische Vereniging Rijswijk zich inzet om deze verhalen bekend te maken en om de slachtoffers te herdenken met een struikelsteen.

Bijzonder is het, dat meer van onze inwoners hun oorlogsverhaal of dat van hun familie vertellen. Zo kreeg ik twee weken geleden het boek *Onvermijdelijk verraad* overhandigd van onze inwoner Johan den Hartogh. Hij beschrijft het persoonlijke verhaal van zijn opa, die de oorlog meemaakte in Friesland, Drenthe en later in het

gevangenkamp Wilhelmshaven in Duitsland. Met het boek wil Johan het verhaal doorgeven en ons laten nadenken over wat het vandaag voor ons betekent.

Vandaag wil ik in het bijzonder stilstaan bij een trouwe bezoeker van onze Rijswijkse Dodenherdenking: mevrouw Ank van der Put-Kleijn. Helaas is zij afgelopen jaar overleden, op 97-jarige leeftijd. Haar broer Albert Kleijn is vermoord tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zijn naam staat ook op dit monument. Met het wegvallen van Ank is opnieuw een nabestaande, een ooggetuige, verloren gegaan. Zij kan het niet meer vertellen.

Daarom zijn wij verantwoordelijk voor het doorgeven van de herinnering aan Albert en aan alle anderen die de oorlog niet hebben overleefd. Wij moeten hun verhalen blijven vertellen.

Het raakt me dat er ieder jaar zoveel jongeren betrokken zijn bij onze herdenking. Onze Kinderrechtenambassadeurs, de Vocals van het Rijswijks Jeugd Theater, de leerlingen van 't Prisma en de Godfried Bomansschool die afgelopen maand herdenkingen hebben georganiseerd en ook Phéline van der Heide, de kleindochter van Jan ten Bosch. Jullie geven ons hoop. Jullie laten ons zien dat we niet voor niets de verhalen vertellen, want jullie luisteren ernaar. De betrokkenheid die jullie tonen vind ik zeer betekenisvol.

Vanavond herdenken we samen alle burgers en militairen die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen of vermoord; zowel tijdens de Tweede Wereldoorlog en de koloniale oorlog in Indonesië, als in oorlogssituaties en bij vredesoperaties daarna. We herdenken de mensen van wie de vrijheid werd afgenomen en die vervolgd werden, omdat ze niet waardig werden geacht om te leven. We herdenken hen die hun leven gaven terwijl zij vochten voor de vrijheid. Die van hun leven werden beroofd door willekeurig oorlogsgeweld.

De Holocaust, oorlogsgeweld, terreur en onderdrukking hebben in onze samenleving diepe sporen achtergelaten. Alle herinneringen en emoties komen samen tijdens de Dodenherdenking.

We kunnen niet om de gebeurtenissen van vandaag heen als we het hebben over het verleden. We leven in een tijd van oorlogen en conflicten, in het Midden-Oosten en in Oekraïne. Maar ook in ons eigen land is al lange tijd sprake van polarisatie en spanningen. We lijken elkaar kwijt te raken door de onzekerheden om ons heen. Juist daarom is het belangrijk dat we naar elkaar luisteren en elkaar echt zien. Dat we even stil zijn en ruimte maken voor de stem van de ander.

In haar Kersttoespraak uit 2001 sprak toenmalig Koningin Beatrix de volgende woorden, die ook voor deze tijd passend zijn: *‘De problemen van deze wereld zijn zo ingrijpend dat mensen in hun onzekerheid soms verlamd raken. Om boven gevoelens van onmacht uit te stijgen is moed nodig, en wijsheid.’*

Het vergt moed om in gesprek te gaan en te luisteren naar wat de ander te zeggen heeft, juist als het haaks staat op wat we zelf geloven. Moed is een bewuste keuze die je elke dag opnieuw kunt maken en het vraagt om wijsheid om de ander te erkennen, juist als het spannend is.

En om de ander te erkennen is verdraagzaamheid nodig. Janny van der Heijden, bekend van tv en dit jaar de chef van de Vrijheidssoep voor 5 mei, vat het krachtig samen: *‘Vrijheid is verschillend kunnen zijn, zonder elkaar kwijt te raken. Vrij zijn om te luisteren, juist wanneer iemand anders denkt of leeft dan jij. Om te kunnen zeggen: ik begrijp je niet helemaal, maar ik wil je wel blijven zien.’*

Het is noodzakelijk dat we naar elkaar omzien. Dat we vragen hoe het met de ander gaat. Want stil blijven kan ook akelig zijn. Stilte is leeg wanneer er niet geluisterd wordt. Stilte kan te lang duren wanneer verhalen niet verteld mogen worden en wanneer mensen niet gehoord of gezien worden. Juist dan is het belangrijk dat we onze stem luid en duidelijk laten horen. Dat we opkomen voor onze democratische waarden. Dat we ervoor zorgen dat minderheden en kwetsbaren gezien worden, een stem krijgen en dat niemand wordt uitgesloten.

Daarom zijn we vandaag niet alleen stil, maar spreken we ook. Over de verhalen. We noemen de namen. We vertellen wat er is gebeurd opdat volgende generaties daarover leren. Opdat het nooit meer gebeurt.

Laten we vandaag voor beide kiezen: voor stilte én voor stem.

We zijn twee minuten stil. En in die stilte luisteren we. Met aandacht. Naar het verleden én naar elkaar.

Dank u wel.